

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ РОЗПОДІЛ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Погорелова Т. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри статистики, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: tvpogor@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1045-3244

***Анотація.** Мета дослідження полягає у поглибленні прикладних аспектів статистичного оцінювання розподілів фінансових результатів за видами, розмірами економічної діяльності та виявленні структурних подібностей. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні прийоми та методи статистичних досліджень: порівняння, опрацювання, аналіз та узагальнення отриманих результатів. Проаналізовано галузеву структуру прибутку та збитку на макрорівні. Охарактеризовано нерівномірність розподілу фінансових результатів між підприємствами залежно від виду діяльності та розміру; оцінено локалізацію фінансових результатів та подібність структур. Одержані результати можуть бути використані для розробки стратегії управління національною економікою.*

***Ключові слова:** прибуток, збиток, вид економічної діяльності, структура, концентрація, локалізація, схожість структур, розподіл.*

FINANCIAL RESULTS OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY AND THEIR GROUPING IN NATIONAL ECONOMY

Pohorielova Tetiana, PhD (Economics), Associate Professor, Department of Statistics, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: tvpogor@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1045-3244

***Abstract.** The purpose of the research is to deepen applicative aspects of statistical assessment of groupings of financial performance of entrepreneurial activity by the types of economic activity and a scale of production and to analyze structural similarities. In the course of the research, general scientific and special techniques and methods of statistical research were used: comparison, elaboration, analysis and generalization of the obtained results. A sectoral makeup of profit and loss at the macro level was analyzed (by the number of enterprises and the amount of a financial result). The largest share of enterprises by the amount of profit is in the field of financial and insurance activities, and by the number of profitable enterprises – in the field of wholesale and retail trade. Among unprofitable enterprises, the largest share by the amount of loss is observed in industry. The calculated concentration ratio in the context of the types of economic activity and business scale allowed to verify the irregularity degree of the investigated groupings. An average level of concentration of financial results is observed among profitable and unprofitable enterprises. A comparative analysis of the location of profits and losses between the sectors of national economy was conducted on the basis of the location quotients. A significant concentration of profit is prevailing at financial activities. Profits are significantly less localized in industry and agriculture. The heaviest losses are concentrated in agriculture and industry. Verification of similarity of industrial compositions of profitable and loss-making enterprises revealed an average level of similarity. An analysis of the profit and loss concentration and localization by business scale proved its high level. A significant share of both profit and loss is provided by large enterprises of a small quantity. The obtained results can be used to develop a national economy management strategy.*

***Key words:** profit, loss, type of economic activity, structure, concentration, localization, similarity of structures, grouping.*

JEL Classification: C100, C130, O110.

Постановка проблеми. Сучасні реалії економічного та політичного розвитку України опосередковуються у фінансових результатах, завдяки яким забезпечується зміцнення бюджету держави, підтримується ділова активність підприємництва у всіх сферах національної економіки. Оскільки характерною рисою сьогодення стала велика кількість збиткових підприємств, то зростає потреба у статистичному оцінюванні фінансових результатів підприємництва, аналізі їх динаміки та розподілу на макрорівні. Завдяки результатам таких статистичних досліджень можна розробляти тактику та стратегію управління національною економікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. ВФінансові результати діяльності підприємств є предметом дослідження багатьох видатних науковців, а саме: А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, П. Самуельсона,

І. Бланка, Ф. Бутинця, Г. Вознюка, Н. Ткаченко та інших. Наукові діячі, такі, як О. Назаренко,

Р. Лукаш [1], В. Куслії [2], визначають поняття «фінансовий результат» як співставлення доходів та витрат підприємства за окремий проміжок часу. Водночас К. Шевчук, В. Бондар [3], А. Глушко,

А. Грачова [4] розглядають «фінансовий результат» як грошову форму підсумків діяльності підприємства, виражену у прибутку чи збитку. Отже, наукові підходи до визначення економічного змісту фінансових результатів неоднозначні і досі немає єдиного розуміння серед економістів їхньої природи.

Щодо методології аналізу формування фінансових результатів також не спостерігається одностайності науковців. Більшість економістів пропонує використовувати стандартну методологію розрахунків абсолютних та відносних показників фінансових результатів. Наприклад, Л. Іванченкова,

Г. Ткачук, Л. Скляр [5], Л. Соколова, Г. Верясова [6] пропонують розглядати прибуток (збиток) у динаміці, що повністю збігається з авторським підходом до означеної проблеми [7, 8].

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зменшуючи значення наукових праць з цієї проблеми, слід зазначити, що низка питань оцінювання фінансових результатів, їх розподілу за видами економічної діяльності та розміром підприємництва залишаються дискусійними та потребують подальшої розробки.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає у поглибленні прикладних аспектів статистичного оцінювання розподілів фінансових результатів за видами, розмірами економічної діяльності та виявленні структурних подібностей.

Основний матеріал. Фінансовий результат – це узагальнюючий показник аналізу та оцінки підприємницької діяльності на мікро- та макрорівнях.

У структурі національної економіки фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання розподіляються нерівномірно, і одним із завдань статистики стає оцінка концентрації (чи локалізації) залежно від розміру підприємств та видів їхньої діяльності. Підґрунтям для такого підходу виступають групування та класифікації відповідно до міжнародних стандартів статистики [9].

В основу оцінювання концентрації та локалізації покладено абсолютне та відносне зіставлення часток фінансових результатів підприємств [10, с. 148-150]. Коефіцієнт локалізації розраховується за кожною галуззю економіки:

Таблиця 1

Загальна характеристика сільських територій Закарпатської області за 2021 р.

Назва	Кількість населення, в межах сільських територій району, осіб	Площа сільських територій району, км ²	Кількість населених пунктів сільських територій району
Ужгородський район	239987	2278,3	117
Берегівський район	242858	1624,6	114
Тячівський район	149393	1709,5	55
Хустський район	267333	3180,3	143
Рахівський район	82397	1843,7	26
Мукачівський район	252616	2056,5	142

Джерело: складено за даними [19]

Загалом площа Закарпатської області становить 12777 км², кількість населення - 1253791 од. та нараховує 64 територіальних громади.

За дослідженням Сторонянської І. З., Залуцького І. Р., Патицької Х. О. більш розвинені переважно сільські території Ужгородського району, перехідні переважно сільські території, або дискретні переважно сільські території знаходяться в одному районі – Виноградівському районі, занепадаючі переважно сільські території, як вкрай проблемні знаходяться у Берегівському та Мукачівському районах [14].

Сільськогосподарське виробництво в області має свою специфіку та особливості, оскільки область є малоземельною. Крім того, для області характерна вертикальна зональність

(виділяють низинну, передгірську та гірську підзони), дві третини території займають гори. Усе це обмежує можливості збільшення виробництва сільськогосподарської продукції.

В області активно розвиваються сільські територіальні громади. Одна із передових є Полянська сільська територіальна громада, яка змогла підписати договори міжмуниципального співробітництва із 16-ма довколишніми громадами щодо створення сміттесортувального заводу на 80 робочих місць. Обсяг інвестицій у будівництво складає 12 млн євро, з яких 9 млн євро фінансують німецькі інвестори, а решта 3 млн євро повинні надійти через субвенцію на соціально-економічний розвиток [13]. Синевирська громада також одна із прогресуючих. В її межах функціонує туристично-інформаційний центр та онлайн-сервіс, завдяки якому турист зможе детально спланувати свій відпочинок: забронювати готелі, замовити послуги і онлайн-сервіс планування та загалом згенерувати програму відпочинку. Активно розвивається Вільховецька територіальна громада, зокрема в межах якої Вільховецький ЦНАП є одним із найкращих сільських центрів в Україні, а збудований стадіон відповідає стандартам УЄФА [9].

Важливу роль у розвитку Закарпатської області відіграє Договір про співробітництво територіальних громад у формі реалізації спільного проекту щодо розвитку туризму «ГУЦУЛ ЕТНОС» (суб'єкти співробітництва: Ясінянська селищна рада, Богданівська сільська рада, Яремчанська міська рада Івано-Франківська обл., Поляницька сільська рада Івано-Франківська обл., Ворохтянська селищна рада Івано-Франківська обл., Зеленська сільська рада Івано-Франківська обл., Верховинська селищна рада Івано-Франківська обл., Кутсяка селищна рада Івано-Франківська обл., Космацька сільська рада Івано-Франківська обл., Вижницька міська рада Чернівецька обл., Косівська міська рада Івано-Франківська обл., Коломийська міська рада Івано-Франківська обл., Надвірнянська міська рада Івано-Франківська обл.). Результатом укладеного договору є зростання кількості суб'єктів співробітництва в межах договору.

Крім того, 1 червня 2022 року Закарпатська область стала партнером Проєкту USAID «Підвищення ефективності роботи та підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»), що дає можливість розвитку в напрямі впровадження важливих та корисних ініціатив для населення, а також забезпечить зменшення навантаження на територіальні громади.

В межах проєкту USAID «ГОВЕРЛА», до якого залучені Міжгірська селищна територіальна громада, Полянська сільська територіальна громада, Ясінянська селищна територіальна громада ведеться активна робота щодо укладання договорів про співробітництво та реалізацію спільних проєктів. Розподіл договорів співробітництва в розрізі сфер діяльності по роках ініціювання та складання договорів співробітництва громад по сферам, укладених між громадами протягом 2017-2022 років подано на рис. 1.

$$K_{\pi} = \frac{D_j}{d_j} \cdot 100, \tag{1}$$

де D_j – частки суб'єктів підприємництва у загальній сумі фінансових результатів;

d_j – частки суб'єктів підприємництва у загальній кількості підприємств.

Для зведеної характеристики пропорціонального розподілу фінансових результатів за видами економічної діяльності обчислюється коефіцієнт концентрації, який має вигляд:

$$k = \frac{1}{2} \sum |d_j - D_j|. \tag{2}$$

Коефіцієнт концентрації може приймати значення від 0 (рівномірний розподіл) до 1 (повна концентрація). Чим більше значення коефіцієнта концентрації, тим більшими диспропорціями характеризується розподіл сукупності суб'єктів підприємництва.

За аналогією з коефіцієнтом концентрації (2) обчислюється коефіцієнт подібностей структур сукупностей підприємств, які отримали прибуток, та підприємств, які отримали збиток:

$$P = 1 - \frac{1}{2} \sum |d_j - d_k|. \tag{3}$$

Чим більше схожі структури прибуткових та збиткових підприємств, тим більше значення P .

Оцінімо за формулами (1) і (2) процеси концентрації та локалізації фінансових результатів

до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності у національній економіці у 2020 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Статистичні показники концентрації та локалізації фінансових результатів підприємницької діяльності за галузями економіки України у 2020 р.

Галузь	Галузева структура фінансових результатів, коеф.		Коефіцієнт локалізації	
	Прибуток	Збиток	Прибутку	Збитку
Фінансові результати за всіма видами економічної діяльності	1,000	1,000	x	x
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	0,128	0,048	2,977	45,500
Промисловість	0,248	0,427	4,000	6,300
Будівництво	0,019	0,034	0,655	1,700
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,139	0,134	0,319	0,357
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,079	0,092	1,580	1,878
Тимчасове розміщення й організація харчування	0,002	0,012	0,067	0,231
Інформація та телекомунікації	0,035	0,023	0,297	0,192
Фінансова та страхова діяльність	0,252	0,035	50,4	5,833
Операції з нерухомим майном	0,029	0,111	0,707	1,657
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,025	0,057	0,368	0,731
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,015	0,021	0,600	0,656
Освіта	0,001	0,0007	0,125	0,070
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,026	0,038	1,200	0,238
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,001	0,0045	0,167	0,346
Надання інших видів послуг	0,0005	0,0005	0,009	0,007

Джерело: розраховано автором за матеріалами [9]

Так, у 2020 році найбільшу питому вагу у загальній сумі прибутку мали підприємства фінансової та страхової діяльності – 25,2% , а серед збиткових – підприємства промисловості (42,7% від загальної суми збитку). Перевірка ступеню нерівномірності у розподілі прибуткових ($k=0,549$) та розподілі збиткових підприємств ($k=0,507$) довела, що в обох випадках спостерігається середній ступінь концентрації фінансових результатів.

Розглянемо, в яких галузях національної економіки локалізовані прибуткові та збиткові підприємства (табл.1). У 2020 р. значна концентрація прибутку спостерігалась у фінансовій діяльності (КЛ=50,4). Суттєво менше локалізується прибуток у промисловості (КЛ=4,0),

сільському господарстві (КЛІ=2,977), транспортній галузі (КЛІ=1,580) та в охороні здоров'я (КЛІ=1,3).

Що стосується локалізації збитків, то рейтинг галузей дещо змінився. Так, найбільші збитки спостерігаються у сільському господарстві (КЛІ=45,5), промисловості (КЛІ=6,3), на підприємствах, які займаються фінансовою, страховою діяльністю (КЛІ=5,833), на підприємствах транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (КЛІ=1,878), у будівництві (КЛІ=1,7), під час операцій з нерухомим майном (КЛІ=1,657).

Перевірка схожості структур прибуткових та збиткових підприємств за формулою (3) довела, що спостерігається середня подібність двох структур за галузями економіки (P=0,661). Тобто розподіл прибуткових суб'єктів підприємництва за видами економічної діяльності відхиляється від збиткових підприємств у середньому на 33,9 п. п.

Оскільки Україна йде шляхом розбудови ринкової економіки, то слід зазначити місце та значення малого бізнесу, частка якого у загальній кількості суб'єктів підприємництва у 2020 р. склала майже 99,0%. У зв'язку з цим закономірні питання, який вклад малих підприємств у фінансових результатах країни, як розмір бізнесу впливає на фінансові результати? Оцінімо означену ситуацію у 2020 році (табл.2). В обох розподілах (прибуткових та збиткових) підприємництва за розміром бізнесу досить високий ступінь концентрації фінансових результатів (прибутку: $k=0,763$ та збитку: $k=0,681$).

Таблиця 2.

Розподіл фінансових результатів підприємництва за розміром бізнесу в Україні у 2020 р.

Розмір підприємництва	Частка підприємств у загальній кількості, %	Частка суми фінансового результату у загальній сумі, %	Модуль відхилень часток	Коефіцієнт локалізації
Прибуток				
Великі	0,03	36,3	36,27	1210,0
Середні	0,27	40,6	40,23	150,4
Малі	99,0	23,1	75,90	0,2
Збиток				
Великі	0,03	33,9	33,87	1130,0
Середні	0,74	35,0	34,26	47,3
Малі	99,2	31,1	68,10	0,3

Джерело: розраховано автором за матеріалами [9]

Незважаючи на вагому частку підприємств малого бізнесу в національній економіці, найбільший внесок у фінансові результати (як позитивні, так і негативні) роблять саме великі підприємства. Такі висновки підтверджуються дуже високими значеннями коефіцієнтів локалізації.

У розподілі прибуткового бізнесу великі підприємства локалізують значні суми прибутку (КЛІ =1210,0). Така ж ситуація стосується і збитків (КЛІ =1130,0).

Між двома розподілами підприємств, які отримали прибуток та які отримали збиток, майже не спостерігається структурних відмінностей (за формулою (3) P=0,920), тобто розподіл прибуткових підприємств за масштабами бізнесу та розподіл збиткових підприємств відхиляються у середньому на 8 п.п. Наслідком означених процесів можна вважати перекид у формуванні та розвитку структури національної економіки, зниження інтенсивності становлення малого та середнього бізнесу.

Висновки. Отже, використання комплексу статистичних показників для оцінки структури фінансових результатів за видами економічної діяльності, розміром підприємництва сприяє визначенню конкурентоспроможності галузей в економіці України, виявленню ступеня впливу масштабів бізнесу на галузевий розвиток, а також визначенню підприємств, що створюють конкурентні переваги в економіці країни. Результати проведеного аналізу надають можливість розробляти управлінські заходи на всіх рівнях для створення сприятливих умов і стимулів для соціально-економічного розвитку країни.

Список літератури

1. Назаренко О. В., Лукаш Р. В. Фінансові результати: сутність та особливості організації бухгалтерського обліку. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №22. С.19-25. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.22.19. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2018/5.pdf (дата звернення: 19.07.2022).
2. Куслії В. О. Механізм формування фінансових результатів підприємств: зарубіжний досвід і вітчизняні особливості. Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування. 2016. Вип. 4(74). С. 24–34. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2015-4\(74\)-24-34](https://doi.org/10.26642/jen-2015-4(74)-24-34). URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/59625> (дата звернення: 19.07.2022).
3. Шевчук К. В., Бондарь В. І. Фінансові результати як економічна категорія та особливості відображення їх в обліку та звітності підприємства. Економічні науки: зб. наук. праць Луцького національного технічного університету. 2019. Вип. 16(61). С. 159-166. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2707-8701-2019-16/61-17>. URL: <http://oblik-i-finansy.lutsk-ntu.com.ua/index.php/ekonomichni-nauky-oblik-i-finan/article/view/54/49> (дата звернення: 19.07.2022).
4. Глушко А. Д., Грачова А. О. Методичні засади аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. Ефективна економіка. 2019. № 6. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.6.34. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7106> (дата звернення: 19.07.2022).
5. Іванченкова Л. В., Ткачук Г. О., Скляр Л. Б. Проблемні питання оцінки фінансових результатів діяльності сучасного підприємства. Бізнес-навігатор. 2019. Вип. 3-1. С. 84-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2019_3-1_19 (дата звернення: 19.07.2022).
6. Соколова Л. В., Верясова Г. М., Соколов О. Є. Ретроспективний аналіз фінансових результатів функціонування суб'єктів господарювання України. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 31. С. 376-385. URL: https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/9843/1/Sokolova_LV_Veriasova_GM_Sokolov_OE_2019_P_376-385.pdf (дата звернення: 19.07.2022).
7. Погорелова Т. В. Статистичний моніторинг фінансових результатів // Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: монографія / за заг. ред. Підгорного А. З. Одеса, 2016. С. 84-99.
8. Статистичне дослідження соціально-економічних і демографічних процесів: монографія / за заг. ред. Ольвінської Ю. О. Київ, 2021. 207 с.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.07.2022).
10. Статистика: підручник / С. І. Пирожков та ін. Київ, 2020. 328 с.

References

1. Nazarenko, O. V. & Lukash, R.V. (2018). Financial results: essence and features of accounting organization. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 22, 19-25. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.22.19. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2018/5.pdf (Accessed 19 July 2022). [In Ukrainian].
2. Kuslii, V. O. (2016). The mechanism of formation of financial results of enterprises: foreign experience and domestic features. *Ekonomika, upravlinnya ta administruvannya*, 4(74), 24–34. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2015-4\(74\)-24-34](https://doi.org/10.26642/jen-2015-4(74)-24-34). Retrieved from <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/59625> (Accessed 19 July 2022). [In Ukrainian].
3. Shevchuk, K. V. & Bondar, V. I. (2019). Financial results as an economic category and features of their display in accounting and reporting of the enterprise. *Ekonomichni nauky*, 16(61), 159-166. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2707-8701-2019-16/61-17>. Retrieved from <http://oblik-i-finansy.lutsk-ntu.com.ua/index.php/ekonomichni-nauky-oblik-i-finan/article/view/54/49> (Accessed 19 July 2022). [In Ukrainian].
4. Hlushko, A. D. & Hrachova, A. O. (2019). Methodological principles of analysis of the financial results of the enterprise. *Efektivna ekonomika*, 6. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7106> (Accessed 19 July 2022). [In Ukrainian].
5. Ivanchenkova, L. V. & Tkachuk, H. O. & Skliar, L. B. (2019). Problematic questions of evaluating the financial results of the activity of a modern enterprise. *Biznes-navihator*, 3-1, 84-88. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2019_3-1_19 (Accessed 19 July 2022). [In

Ukrainian].

6. Sokolova, L. V. & Veriasova, H. M. & Sokolov, O. Ye. (2019). Retrospective analysis of the financial results of the functioning of economic entities of Ukraine. *Infrastruktura rynku*, 31. 376-385. URL: https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/9843/1/Sokolova_LV_Veriasova_GM_Sokolov_OE_2019_P_376-385.pdf (Accessed 19 July 2022). [In Ukrainian].

7. Pohorielova, T. V. (2016). Statistical monitoring of financial results. In A.Z. Pidhornyi (Ed), *Statistical methods in regional development management: monograph* (pp.84-99). Odesa [In Ukrainian].

8. Olvinska, Yu. O. (Ed). (2021). *Statystychni metody v upravlinni rozvytkom rehionu: monograph*. Kyiv [In Ukrainian].

9. State Statistics Service of Ukraine (2022) Official web-site. Retrieved from <https://ukrstat.gov.ua> (Accessed 19 July 2022). [In Ukrainian].

10. Pyrozhekov, S. I. & Riazantseva, V. V. & Motoryn R. M. & et al. (2020) *Statystyka: textbook*. Kyiv [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.08.2022

Прийнята до публікації 19.08.2022